

Universul artei ruse

de Mihaela Moraru

Sufletul rus între legendă și realitate

*„Rusul este ca lemnul
din care se fac și bâte, și icoane.“*
(I. Bunin, 1918)

Cum orice ființă, orice personalitate, fie ea marcantă sau de rând, este un conglomerat de trăsături pozitive și negative, de întrupare a binelui și a răului într-un tot unitar (*Înger și Demon*, cum apare și la M. Eminescu), așa și un popor, *o națiune* nu este altceva decât o îmbinare de calități și defecte ce coexistă într-o proporție specifică, datorate unor condiții speciale: teritoriale, climatice, istorice, culturale, spiritual-religioase, etnografice etc.

Rusia și poporul rus au stârnit din totdeauna interes, chiar dacă sentimentele au fost mereu contradictorii, evoluând între simpla admirație, curiozitate, invidie sau repulsie.

Mulți străini, care fie că au trăit câțiva ani la Moscova sau Sankt- Petersburg cu ceva treabă, fie au călătorit ca turiști prin primitoarea Rusie, comunicând cu funcționarii de stat sau cu „simplii cetățeni“, se și cred experți în domeniul „sufletului rus“. Desigur, nu poate exista o consecvență în aprecieri, fiecare afirmație fiind o abordare subiectivă și complexă care depinde de foarte mulți factori, dintre care predispoziția, experiența, nivelul de cultură ori momentul istoric când cel care emite o părere a venit în contact cu realitatea rusă. Faptul că în privința Rusiei s-au dat extrem de multe verdicte demonstrează tocmai uimirea și poate nedumerirea pe care ea a stârnit-o dintotdeauna

tuturor celor care s-au încumetat în vreun fel să-i treacă pragul.

Istoricul grec Herodot spunea că dezvoltarea unui popor și desfășurarea evenimentelor istorice se supun condițiilor naturii. Aceeași idee a fost împărtășită și de mulți istorici și filosofi ruși printre care Soloviov, Berdiaev, Litvinov, Losev și mulți alții.

Condițiile în care s-a format și dezvoltat poporul rus au fost pe cât de inedite, pe atât de contradictorii. Nici un popor din lume nu s-a dezvoltat în condiții atât de dificile și nu a reușit cu toate astea să creeze la un moment dat un stat atât de măreț. Putem spune că poporul rus nu este nici mai bun, nici mai rău decât orice alt popor european, *el este doar diferit*.

În general, slavii au fost receptați în occident *altfel*, iar dintre slavi, *rușii* au fost considerați cei mai enigmatici. Sintagma generatoare de polemici este cea de *suflet rus*, structură receptată inițial cu conotație religioasă, deoarece problema referitoare la suflet și la existența acestuia a frământat mult timp clerul, care avea ca deziderate purificarea interioară și mântuirea. Mitul despre taina *sufletului rus* a fost creat deopotrivă de ruși și de străini și a pătruns în beletristică, în filosofie, în publicistică, în artă, în conștiința națională, la nivelul maselor largi. Rușii înșiși nu se descurcă prea bine în problema *sufletului rus*, din cauza opiniilor contradictorii și a polemicilor legate de acest subiect, prin urmare unui străin îi este cu atât mai greu. În încercarea de a delimita în vreun fel noțiunea de *suflet rus* care se dispersează foarte ușor într-o vastitate de nuanțe, au fost consemnate și multe păreri hazardate, unele cu tendințe clare de anihilare sau minimalizare a problemei în sine: astfel, Occidentul a insistat pe linia sacralizării ideii, mai mult investind-o cu o aură religioasă-mistică, în timp ce alte păreri sugerau în mod malițios faptul că la baza acestui mit al *sufletului rus* stă de fapt un complex de inferioritate al acestei nații, un sentiment de incompletitudine și de neîncredere în sine.

Când se vorbește de *sufletul rus* cel mai adesea se face legătura cu mentalitatea poporului rus. Mult timp spiritualitatea rusă a fost corelată cu două întrebări fundamentale: „Cine-i vinovat?” și „Ce-i de făcut?” Experiența spirituală a poporului rus

(religia, filosofia, politica, cultura artistică, istoria) a determinat o formă de *maximalism moral rus* combinat cu unele forme de nihilism. Sunt și păreri care spun însă că: „Faimosul maximalism rus, pofta irezistibilă de a transgresa orice limită și de a privi abisuriel, nu este nimic altceva decât constanta și nestinsa sete de absolut. La ruși, rădăcina sufletului, ca și la Platon, este suspendată în infinit.”ⁱ

Esența sufletului rus nu poate fi definitivă fără raportare la noțiunile de *spațiu* și *timp*. Ele sunt indisolubil legate de geografia și istoria țării. Străinii care nu au reușit să vadă Rusia, vorbesc din auzite despre ruși ca despre niște sfînși. De fapt, este necesar să străbați Rusia ca să înțelegi cât este de mare, de variată și cât influențează spațiile sale largi mentalitatea, trăirile și însăși viața locuitorilor. Probabil, nu întâmplător fac legături între stepă și nemărginirea sufletului rus. Și poate că maximalismul rus „... este proiecția geografiei stepelor fără limită din peisajul interior al sufletului rus. Mentalitatea rușilor este ceea ce se cheamă *mentalitatea apocaliptică*, dar care nu are nimic în comun cu o curiozitate ce ar căuta data sfârșitului lumii, este de o manieră de a pune orice chestiune în lumina sfârșitului, al sensului integral al existenței.”ⁱⁱ

ⁱ Evdokimov, Paul, *Hristos în grădina rusă*, Ed. Symbol, București, 2001.

ⁱⁱ *Ibidem*.